

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Nietzscheho pojetí člověka

(Conception of Man by Nietzsche)

Zdeněk Ullrich

Bakalářská práce

2009

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem obeznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 26. 03. 2009

Zdeněk Ullrich

Na tomto místě bych rád poděkoval svému vedoucímu bakalářské práce, PhDr. Aleši Práznému, Ph.D., za veškeré poskytnuté rady při tvorbě této práce.

Anotace:

Tato práce je zaměřena na základní myšlenky Nietzscheho filosofie. Ukazují ho nejenom jako bořítele hodnot tehdejší společnosti, ale i jako tvůrce hodnot, který poukazoval na stále plně nerozvinuté lidské možnosti. Ty Nietzsche spatřoval v sebezpřekonávání, odpovědnosti vůči sobě sama a odvaze bojovat sám se sebou. V práci zdůrazňuji nejen identifikaci těchto hodnot, ale i jejich nadčasovost, aktuálnost pro současnou společnost a možné využití při výchově. Práce je rozdělena do pěti částí, ve kterých se zaměřuji na vysvětlení konkrétních Nietzscheho pojmů a snahu ukázat jejich vzájemnou provázanost. V první kapitole se zabývám kritikou metafyziky a problematikou pojetí ideálů postavených mimo známou realitu a jejich obecně přijímané přeceňování. V druhé kapitole jde o Nietzscheho kritiku křesťanství a morálky, kterou spatřoval v tehdejší křesťanském ovlivněné společnosti. Ve třetí kapitole se zaměřuji na otázky okolo přehodnocení společenských hodnot a možnosti jejího dalšího směřování. Čtvrtá kapitola se zabývá převážně Nietzscheho Zarathustrou a myšlenkami, které se snažil prostřednictvím této knihy sdělit. V páté kapitole se soustředím na vůli k moci a ideu nadčlověka jakožto cíle, kterého se má lidstvo snažit dosáhnout.

Klíčová slova:

Zarathustra, vůle k moci, nadčlověk, otrocká morálka, metafyzika, panská morálka, přehodnocení hodnot

Annotation:

This work is focusing the main ideas of Nietzsche's philosophy. I am trying to show him not only as re-estimator of values of the society, but even as a creator of values, who pointed to still fully underdeveloped human possibilities. These Nietzsche saw in self-negotiation, responsibility towards yourself and in the courage to fight your own self. This work tries to underline not only identification of these values but even their timelessness, actuality for contemporary society and its possible usage in education. Work is divided to five parts which aim at the explanation of specific Nietzsche's terms and tendency to show their mutual cohesion. The first chapter criticises the metaphysics and problems in conception of ideals outlined outside known reality and their generally accepted overvaluation. In the second chapter I try to stress the Nietzsche's criticism of Christianity and morality, which he saw in society influenced this way. In the third chapter I aimed at the questions about re-evaluation of the values and possibilities of society and their future trends. The fourth chapter is pointing out mainly Nietzsche's Zarathustra and the ideas he tried to tell through this work. The fifth chapter exposes the will to power and the idea of superman as the goal of what mankind is supposed to achieve.

Keywords:

Zarathustra, will to power, superman, morality of slaves, metaphysics, morality of masters, revaluation of values

Obsah

Obsah.....	str. 8.
Úvod.....	str. 9.
Kapitola I. – Kritika metafyziky.....	str. 10.
Kapitola II. – Amorální člověk a smrt Boha.....	str. 18.
Kapitola III. – Nové přehodnocení hodnot.....	str. 26.
Kapitola IV. – Zarathustra a jeho učení.....	str. 37.
Kapitola V. – Idea nadčlověka a vůle k moci.....	str. 44.
Závěr.....	str. 48.
Bibliografie.....	str. 49.

Úvod

Nietzsche se ve svých myšlenkách zaměřoval převážně na relativitu a zpochybnění absolutních řešení. Jakákoliv idea či událost může v různých souvislostech být dobrá jakož i zlá. Co je jednou užitečné, může být podruhé zkázonosné, a co je zlé, z toho se může rozvinout dobré. Vše v sobě obsahuje i svůj opak. Základní kritika absolutních hodnot spočívá v jejich vykořeněnosti. Jsou vytržené ze souvislostí v nichž vznikaly, a proto je Nietzsche považuje za falešné a neodpovídající skutečnosti. Domnívá se, že dříve byla schopnost za nestejným vidět stejné pro člověka v přírodě výhodou. Dnes je však třeba nastoupit cestu opačnou a mnohem více přitakat životu a radosti z něj. Hledat východisko v sobě samotném a v neustávajícím sebepřekonávání.

Nietzscheho filosofie vyvěrá z množství v absolutnu neukotvených elementů, které jsou však vzájemně propojené a jeden na druhý navazují. Člověk v Nietzscheho filosofii hraje roli bytosti, která hodnoty tvoří, přetváří a vyvrací. To vše je přitom závislé na konkrétní a zcela unikátní situaci, v jaké se jednatel nachází. Jako cíl přitom Nietzsche člověku přisoudil neustálé sebepřekonávání a směřování k nadčlověku. Veškeré jeho myšlenky byly zaměřeny na snahu ukázat lidem velké možnosti, které jsou v nich ukryty a kterých si mnozí nejsou často ani vědomi. Mluví-li se tedy o Nietzscheho koncepci člověka, jde tím i o celou jeho filosofii, která se neustále člověku a problematice jeho poměru k ostatním lidem, světu i sobě sama věnuje.

I. Kritika metafyziky

Nietzsche jako jeden z prvních formuloval otázku smyslu odhalením škodlivosti snah hledat za věcmi a událostmi něco, co tam není. Hledání takového absolutního smyslu pro něj bylo synonymem úpadku. Odmítal absolutní smysl, protože brání nalézání smyslu skutečného. Kde absolutní základ chybí, tam je třeba neustále hledat. „Jak by mohlo něco vzniknout ze svého protikladu? (...) Takový vznik není možný. (...) věci nejvyšší hodnoty musí mít jiný, vlastní původ (...) ve ‚věci o sobě‘ – tam musí spočívat jejich základ, a nikde jinde!“¹ Těmito slovy Nietzsche shrnuje způsob smýšlení metafyziků a poukazuje na něj jako na základ jejich logických procedur. „Základní vírou metafyziků je *víra v protikladnost hodnot*.“² Nietzsche přehodnocuje hodnoty jako absolutní a s jasně vymezenými hranicemi. „Lež ideálu byla dosud kletbou reality, lidstvo samo se tak dostalo do lži a falše až do svých nejspodnějších instinktů – až do uctívání hodnot obrácených, nežli jsou ty, které teprve by mu zaručovaly prospěch, budoucnost, svrchované právo na budoucnost.“³ S odstraněním absolutních základů idejí vzniká zcela odlišný pohled na svět, protože z tohoto pohledu nemá již okamžik hodnotu jako malá částice či článek řetězu vedoucí k nějakému konkrétnímu cíli dějin, ale všechny okamžiky získávají hodnotu stejnou. Jaký je ale cíl života? Dle Nietzscheho je to život sám. Ne však ve smyslu přežívání či jakési prosté existence. Člověk má žít život takový, aby si ho v jakémkoliv okamžiku přál zopakovat, což je i základ Nietzscheho myšlenky věčného návratu.⁴ Život by však neměl být založen na falešných ideálech. Tyto ideály Nietzsche nazývá bůžky a drtivá většina jeho myšlenek je prodchnuta snahami o jejich zpochybnění.

---

¹ NIETZSCHE, F. Mimo dobro a zlo. Praha : Aurora, 1996, s. 10.

² tamtéž, s. 10.

³ NIETZSCHE, F. Ecce homo. Olomouc : J. W. Hill, 2001, s. 10.

⁴ NIETZSCHE, F. Radostná věda. Praha : Československý spisovatel, 1992, s. 201.

„Polepšit lidstvo by věru bylo poslední, co já bych sliboval. Nestavím nových bůžků: ti staří necht' poznají, co to je, stát na hliněných nohou. Bůžky (moje slovo pro ‚ideály‘) kácet – to už je spíš z mého řemesla.“⁵

Nietzscheho snaha bořit bůžky ale není totální. Jeho cílem je pouze prokázat již zmíněné hliněné nohy ideálů a zpochybnit jistotu, s jakou jsou prezentovány. „Pravdy jsou iluze, o nichž člověk zapomněl, že jimi jsou.“⁶

Různá dogmatická, zjednodušující a absolutní tvrzení považuje Nietzsche za přeceňovaná. „Mystická vysvětlení se považují za hluboká, pravdou však je, že nejsou dokonce ani povrchní.“⁷ Zároveň si Nietzsche uvědomuje jejich důležitost a nezbytnost pro lidskou existenci. Jeho cílem je reflexe nejednoznačnosti tohoto stavu; nikoliv jeho totální zavržení. „Chybnost soudu není ještě námitkou proti soudu.“⁸ Uvědomuje si tedy z jedné strany schopnost člověka zevšeobecňovat, ale z druhé ji napadá a poukazuje na fakt, že takováto generalizace, ač může být užitečná, je stále jenom iluzí, kterou je třeba permanentně problematizovat. Každá možná situace je totiž ve svém důsledku jedinečná. Zároveň si je Nietzsche vědom nebezpečí a úskalí, která z tohoto přehodnocování vyplývají, a předem předvídá velké obtíže, jež vyvstávají z takového pohledu na svět. „Uznat nepravdu jako podmínku života: to ovšem znamená nebezpečným způsobem odporovat obvyklému hodnotovému cítění; a filosofie, která se toho odváží, se už jen tím staví mimo dobro a zlo.“⁹

---

⁵ NIETZSCHE, F. *Ecce homo*. Olomouc : J. W. Hill, 2001, s. 9.

⁶ NIETZSCHE, F. *O pravdě a lži ve smyslu nikoliv morálním*. Praha : Oikoymenh, 2007, s. 14.

⁷ NIETZSCHE, F. *Radostná věda*. Praha : Československý spisovatel, 1992, s. 125.

⁸ NIETZSCHE, F. *Mimo dobro a zlo*. Praha : Aurora, 1996, s. 11.

⁹ NIETZSCHE, F. *Mimo dobro a zlo*. Praha : Aurora, 1996, s. 11.

Mluví-li člověk o věcech samých, pokládá to Nietzsche za metaforu a odkazy na příčiny mimo nás má za neoprávněné užití věty o důvodu.¹⁰ „Každý pojem vzniká tím, že bereme nestejně za stejné.“¹¹ Z této metaforické generalizace ale vzniká dojem, jakoby někde existoval ideál té věci, zatímco skutečné předměty by byly jen jeho špatnou kopií; to Nietzsche odmítá. „Odhlížení od individuálního a skutečného nám dává pojem, stejně jako nám dává i formu, zatímco příroda nezná žádné formy a pojmy,“¹² Člověk takto skrz pojmy neustále lže¹³, ale jedná se o konvenční a povolenou lež, na které se všichni shodli, že ji budou brát jako pravdu. Opomenutí tohoto poznatku ke všeobecnému pocitu pravdy přispívá.

Bylo by mylné tvrdit, že Nietzsche v různých formách zevšeobecnění spatřuje pouze negativní důsledky. „Zhnusení malostí a triviálností vnuká odvahu k tvorbě. Je jejím základem a první předzvěstí.“¹⁴ Dvojznačnost a rozporuplnost je pro život zásadní. Bez ní by život ani nebyl. Snaha naprosto odstranit nějaký přirozený prvek je bezpředmětná. Neznamená to však, že se nemáme snažit o zlepšení situace. Pouze si máme uvědomovat, že podstata světa není absolutní, ale zvrtná a nejednoznačná. Opačné snahy jsou pouze falšování.¹⁵ Nietzsche tedy ví, že i různé neduhy k životu patří a často je to právě rozčarování ze situace, které nás donutí jednat a tvořit. „...stávají se z nás (...) dědici veškeré síly, kterou boj proti tomuto omylu vypěstoval.“¹⁶ Nietzsche tedy kritizuje dogmatismus, jakoukoliv absolutizaci a hledání účelů věcí mimo tento svět; zároveň uznává i kladné výsledky, za které považuje překonání tohoto myšlení a sílu, která z boje o překonání vzrůstá. „Ale boj proti Platónovi, nebo,

---

¹⁰ NIETZSCHE, F. O pravdě a lži ve smyslu nikoliv morálním. Praha : Oikoymenh, 2007, s. 11.

¹¹ tamtéž, s. 13.

¹² tamtéž, s. 13.

¹³ tamtéž, s. 14.

¹⁴ KOUBA, P. Nietzsche. Praha : Oikoymenh, 2006, s. 56.

¹⁵ NIETZSCHE, F. Mimo dobro a zlo. Praha : Aurora, 1996, s. 21.

¹⁶ NIETZSCHE, F. Mimo dobro a zlo. Praha : Aurora, 1996, s. 8.

abychom to řekli srozumitelněji a pro ‚lid‘, boj proti tisíciletému křesťansko-církevnímu tlaku – neboť křesťanství je platonismem pro ‚lid‘ – vytvořil v Evropě nádherné napětí ducha, jaké na Zemi dosud nebylo; s tak vypjatým lukem lze nyní střílet na cíle nejbzdálenější.¹⁷ V tomto kontextu Nietzsche zmiňuje i Evropu jako nemocného, jenž své nemoci, která ho vrhala do stále nových a odlišných situací, děkuje za zde utvořenou intelektuální vnímavost.¹⁸

Snaha o uvědomění si hlubších kořenů problematiky zde ale není jediným Nietzscheho cílem. Zidealizovaný pojem s absolutními základy je vytržen z kontextu a tím je přerušen kontakt s jeho skutečnými kořeny. Tím lze lépe poznávat, co z čeho vzešlo a odhalovat dosud skryté souvislosti. „Konstrukce jsou metonymiemi, tj. záměnami příčiny a následku.“¹⁹ Jako metonymie Nietzsche vidí veškeré pojmy. Naše poznání se ale v pojmech odehrává.²⁰ Pevné metaforické konvence tedy identifikuje jako důležité pro dorozumění, ale člověk by neměl zapomínat, že to vše jsou skutečně jen metafory a příroda tímto smyslem pravdivá není. Naše poznání začíná kategorizací a „škatulkováním“, kterému příroda neodpovídá.²¹

Negativní roli v šíření absolutizace hrají i mnohé filosofické systémy. Pojmy nahlížené *sub specie aeterni* Nietzsche má za zbavené života a originality. Vidí v tom jistou „mumifikaci pojmu a službu smrti“²². Nekritizuje takto všechny filosofy. Konkrétně vyjímá například Herakleita,²³ jako velký vzor mu po velkou část života sloužil i Schopenhauer. Herakleitos své hlavní námitky proti ostatním filosofům směřuje na jejich tendence odmítání smyslovosti. „Odmítal-

---

¹⁷ tamtéž, s. 8.

¹⁸ NIETZSCHE, F. Radostná věda. Praha : Československý spisovatel, 1992, s. 56.

¹⁹ NIETZSCHE, F. O pravdě a lži ve smyslu nikoliv morálním. Praha : Oikoymenh, 2007, s. 41.

²⁰ tamtéž, s. 41.

²¹ tamtéž, s. 13.

²² NIETZSCHE, F. Tak pravil Friedrich Nietzsche. Olomouc : Votobia, 2001, s. 20.

²³ tamtéž, s. 20.

li ostatní dav filosofů svědectví smyslů, poněvadž ukazovaly mnohost a změnu, odmítal Heraklit jejich svědectví, poněvadž ukazovali věci jakoby měly trvání a jednotu.²⁴ Tím se Nietzsche nehlásí k Herakleitovu pojetí smyslů, ale oceňuje, že Herakleitos odmítnutím absolutizování neodjímá smyslům hodnotu a nečiní „službu smrti“ snahou je fixovat. Nejvíce Nietzsche kritizuje Platóna. „...jakkoli musíme zajisté také přiznat, že nejhorší, nejhouževnatější a nejnebezpečnější ze všech dosavadních omylů byl omyl dogmatiků, totiž Platónův vynález čistého ducha a dobra o sobě.“²⁵ Celkově filosofy následující po presokraticích Nietzsche označuje za smíšené charaktery, čímž zároveň velebí presokratické vycházení z intuice.²⁶ „Alle philosophischen Systeme sind überwunden; die Griechen strahlen in grösserem Glanze als je, zumal die Griechen vor Socrates.“²⁷

I jedincův postoj k životu získává mnohem větší hodnotu, když už není určen nějakou absolutní myšlenkou, ale je samostatný a unikátní. Z tohoto hlediska přístupu hodnotí Nietzsche chování lidí obyčejných i významných. Z velkých filosofů za to mnohé kritizuje. Například Platóna i Sókrata takto identifikuje jako nástroje řeckého úpadku.²⁸ Ostatní nabádá, aby se nenechali mást velikostí někoho proto, že je jinými za velkého považován. Sami musí umět posoudit něčí velikost z hlediska přístupu k životu a zjistit tak, zda v jeho myšlenkách není skryta dekadence či nihilismus; nihilismus v Nietzscheho pojetí znamenal právě onen nezdravý odklon od života. „Každá filosofie, která staví výše mír než válku, každá etika s negativní variantou pojmu štěstí, každá metafyzika a fyzika, která

---

²⁴ tamtéž, s. 20.

²⁵ NIETZSCHE, F. Mimo dobro a zlo. Praha : Aurora, 1996, s. 8.

²⁶ NIETZSCHE, F. Filosofie v tragickém období Řeků. Olomouc : Votobia, 1994, s. 5. Z úvodní poznámky Jiřího Horáka.

²⁷ NIETZSCHE, F. Sämtliche Werke: Nachlass 1884 -1885. Berlin : de Gruyter, 1995, s. 159. „Všechny filosofické systémy jsou překonány. Řekové zářili ve větším lesku než kdokoliv, zvláště před Sókratem.“

²⁸ NIETZSCHE, F. Tak pravil Friedrich Nietzsche. Olomouc : Votobia, 2001, s. 15.

zná finále, konečný stav jakéhokoliv druhu, každá převážně estetická nebo náboženská žádost po jakémsi ústraní, zásvětí, po něčem zcela mimo či nad opravňuje k otázce, zda to nebyla nemoc, co filosofa inspirovalo.²⁹

Hledisko nalézání a napadání absolutistických metafyzických snah či upřednostňování některých hodnot na úkor jiných je pro Nietzscheho důležitým měřítkem, ze kterého se odvíjí jeho vztah k ostatním filosofům a hlavně k filosofickým snahám hledání jsoucna.³⁰ Ty považuje za znaky úpadku podobné snahám teistů v absolutizování morálky a pojmů; pojmy je nutno brát v jejich názornosti. Zabsolutizovaný pojem totiž prostě je. Nevyrostl z ničeho a ani nemohl. Je nadčasový, nečasový, zároveň však vykořeněný, ochuzený, nehybný, bez historie svého vývoje, která by poukazovala na jeho původ a tedy i na pohyby, které jsou v něm skryté. Všechny tyto námitky Nietzsche shrnuje do následujících tezí: „*První věta*. Důvody, jimiž označen ‚tento‘ svět jako zdánlivý, odůvodňují spíše jeho skutečnost, - jiný druh skutečnosti je absolutně nedokazatelný. *Druhá věta*. Význaky jimiž označeno ‚pravé jsoucno věcí‘, jsou známkami nejsoucna, nicoty, - ‚pravý svět‘ byl zbudován z odporu ke skutečnému světu; skutečně zdánlivý svět, pokud je pouze morálně-optickým klamem. *Třetí věta*. Bájeti o jiném světě než o tomto nemá smyslu, ač-li neovládá nás pud pomlouvání, zlehčování, podezírání života: v tomto případě mstíme se na životě fantasmagorií ‚jiného‘, ‚lepšího‘ života. *Čtvrtá věta*. Rozlišovati svět v ‚pravý‘ a ‚zdánlivý‘ ať již po způsobu Kanta (úskočného křesťana naposled -), jest jen sugescí dekadence, - příznakem scházejícího života. - Že umělec cení si výše zdání než skutečnosti, není námitkou proti této větě. Neboť zde, ‚zdání‘ znamená skutečnost ještě jednou, leč ve výběru, zesílení,

---

²⁹ NIETZSCHE, F. Radostná věda. Praha : Československý spisovatel, 1992, s. 11.
³⁰ NIETZSCHE, F. Tak pravil Friedrich Nietzsche. Olomouc : Votobia, 2001, s. 22.

opravě... Tragický umělec není pesmistou, - on právě přisvědčuje ke všemu problematickému a strašnému, je dionýský...³¹ Svět zdánlivých hodnot, které jsou vnímány jako pravé, chce Nietzsche zproblematizovat. Pravý svět (myšlena realita) tímto nijak nebude poškozen; naopak mu bude umožněno vystoupit, zatímco zdánlivý „pravý“ svět zmizí. Z tohoto hlediska Nietzsche napadá ostatní filozofy, když kritizuje snahy o oddělování pojmů a jejich absolutizaci. „Das Unglück in der grossen Hypocrisie aller alten Moralphilosophen. Sie übten die Phantasie der Menschen darauf ein, von einander Tugend und macht zu trennen.“³² Nietzsche zpochybňuje i obracení se k racionalitě. Proti racionálnímu myšlení Nietzsche nic nenamítá. Vadí mu ale jeho upřednostnění na úkor ostatních vlastností, pudů, vášní. Tento postoj totiž není mimo dobro a zlo (čímž ovšem není myšleno „mimo dobré a špatné“).³³ Snahy některé vlastnosti upřednostňovat, dávat jim metafyzické základy a fixovat je, považuje Nietzsche za znak nerozumu. Činností vůle nemá být upevnění něčeho tam, kam to situujeme, ale neustálá, časem neomezená tvorba. Nejadekvátnější lidská činnost tak není poznávání pojmů, ale vystupňování života v tvorbě a schopnost pojmy ne dělit, ale vnímat jako propojené. „Zdravý rozum ať nás chrání od víry, že lidstvo někdy nalezne definitivní ideální řád a že pak štěstí bude muset zářit navěky stejnými paprsky...“³⁴

Morální a náboženské soudy jsou si velmi podobné. Obojí vychází dle Nietzscheho z iluzí. „Zapřísahám vás, bratři moji, zůstaňte věrní zemi a nevěřte těm, kdo mluví o nadpozemských nadějích! Travičové to jsou, ať to vědí, či ne.“³⁵ Filozof by tomuto neměl

---

³¹ NIETZSCHE, F. Tak pravil Friedrich Nietzsche. Olomouc : Votobia, 2001, s. 23.

³² NIETZSCHE, F. Sämtliche Werke: Nachlass 1884 -1885. Berlin : de Gruyter, 1995, s. 68. „Neštěstí ve velkém pokrytectví všech starých morálních filozofů. Nacvičili fantazii lidí na to, co jedno od druhého oddělí nevinost a moc.“

³³ NIETZSCHE, F. Mimo dobro a zlo. Praha : Aurora, 1996. str. 39.

³⁴ NIETZSCHE, F. Nečasové úvahy. Praha : Oikoymenth, 2005, s. 288.

³⁵ NIETZSCHE, F. Tak pravil Zarathustra. Olomouc : Votobia, 1995, s. 10.

podléhat. Měl by se nacházet mimo dobro a zlo, aby celou problematiku morálky měl před sebou a nesloužil jí, ale byl nad ní. „Die grossen Philosophen sind selten gerathen.“³⁶ Takový filosof nebude sloužit nějakému systému, za jehož nástroj by se prohlásil. Bude sám umělcem, který se nebude ohlížet, ale bude pouze dávat. Aby se jednou provždy uvolnil takovému umělci prostor, je třeba filosofovat kladivem³⁷, bořit všechny falešné modly. Rozbít imaginární hodnoty a přitakat tvořivé síle. „Nadbytek síly je důkazem síly.“³⁸

---

³⁶ NIETZSCHE, F. *Sämtliche Werke: Nachlass 1884 -1885*. Berlin : de Gruyter, 1995, s. 151. „Velcí filosofové jsou zřídka nástrojem.“

³⁷ NIETZSCHE, F. *Tak pravil Friedrich Nietzsche*. Olomouc : Votobia, 2001, s. 7.

³⁸ *tamtéž*, s. 7.

II. Amorální člověk a smrt Boha

„Bůh miluje vás, že vás stvořil! –

„To člověk stvořil Boha“ – rcete.

A nemá milovat, co stvořil?

Své dílo aby popřel chcete?

To kulhá – kopyto v tom, čerte!“³⁹

Morální soud, pokud je inspirován ideou dobra vůbec, předpokládá možnost oddělení dobra a zla a postupuje tak, že určitému jednání, postoji či zaměření přisoudí propojení s absolutním dobrem. Takové jednání se pak považuje za dobré, opačné jednání za zlé. Nietzsche zdůrazňuje žití v možnostech. „...protože neběží o to, rozhodnout se mezi dobrem a zlem, nýbrž mezi možnostmi z nichž každá obsahuje elementy dobra i zla.“⁴⁰ K tomu je však nutné, aby jedinec samostatně uvažoval a nepovažoval sebe sama jen za nástroj. „Morálka vede jednotlivce, aby byl funkcí stáda a jen jako funkce si přikládal hodnotu.“⁴¹

Nietzsche zkoumal různé typy morálek. Panská morálka a otrocká morálka jsou jeho výrazy pro dva základní. Z obou těchto rysů vycházejí různé druhy mentality. Panská morálka se vyznačuje svými separatistickými tendencemi a snahou o odlišení. Dobré znamená vznešené, špatné naopak opovržením hodné. Vznešený člověk sebe sama vnímá jako určovatele hodnot, který nepotřebuje být ostatními nějak schvalován. V jeho popředí stojí pocit překypující moci.⁴² Takový jedinec však nemusí nutně být tyran nebo neschopný soucitu. Nietzsche se ale domnívá, že případné soucitné jednání u něj pramení

---

³⁹ NIETZSCHE, F. Radostná věda. Praha : Československý spisovatel, 1992, s. 24.

⁴⁰ KOUBA, P. Nietzsche. Praha : Oikymen, 2006, s. 78.

⁴¹ NIETZSCHE, F. Radostná věda. Praha : Československý spisovatel, 1992, s. 119.

⁴² NIETZSCHE, F. Mimo dobro a zlo. Praha : Aurora, 1996, s. 170.

spíše z přetlaku, který je produkován jeho nadbytkem moci.⁴³ Naopak otrocký člověk vychází z poměrů, které ho ženou k hledání bezpečí ve skupině. „Morálnost je stádní instinkt v jednotlivci.“⁴⁴ To je rozdíl od panského člověka, který hledá spíše konfrontaci a sám jakoby expanduje. „...protože při otrockém způsobu myšlení musí dobrý být v každém případě člověk nikoli nebezpečný: je dobromyslný, snadno oklamatelný, možná trošku přihlouplý, dobrák, prost'áček.“⁴⁵ Proti stádní morálce Nietzsche vystupuje. Zároveň si uvědomuje i nutnost její existence a tedy i nutnost existence stádního typu člověka.⁴⁶ V souvislosti se stádní morálkou Nietzsche vyzdvihuje pojem slabosti. Ta se často projevuje saháním po radikalitě, protože je lehčí se něčeho vzdát či zbavit než to udržovat v dobré míře. A otrocká morálka je právě odporem ke zlu, které chce zničit, definována. Zpravidla je založena na poli nějaké absolutní abstrakce, a protože to, co nemá, chce získat, ohání se absolutními hodnotami a právem na to něco.

Otrocká a panská morálka není jediné Nietzscheho dělení morálky. Tyto výrazy mají pouze označit určité vlastnosti vyskytující se pravidelně u různých skupin lidí či jednotlivců. Neřeší jimi morálku jako samostatný fenomén. Tu Nietzsche problematizuje a napadá v jejím absolutní pojetí. „Ryzí duch, toť ryzí lež.“⁴⁷ Jako základního šířitele absolutního pohledu na morálku označil křesťanství, přestože onu religiózní neurózu⁴⁸, jak to sám nazývá, identifikoval i na mnoha jiných místech než jen v teologii.

Křesťanství má Nietzsche za projev soucitu se vším nezdařilým; to zároveň považuje za nejhorší možné, co můžeme udělat. „Domácí

---

⁴³ NIETZSCHE, F. Mimo dobro a zlo. Praha : Aurora, 1996, s. 170.

⁴⁴ NIETZSCHE, F. Radostná věda. Praha : Československý spisovatel, 1992, s. 119.

⁴⁵ NIETZSCHE, F. Mimo dobro a zlo. Praha : Aurora, 1996, s. 172.

⁴⁶ tamtéž, s. 178.

⁴⁷ NIETZSCHE, F. Antikrist. Olomouc : Votobia, 2001, s. 16.

⁴⁸ NIETZSCHE, F. Mimo dobro a zlo. Praha : Aurora, 1996, s. 53.

zvíře, stádní zvíře, nemocné zvíře člověk, - křesťan...“⁴⁹ Toto „onemocnění“ však nemusí přijít samo od sebe. Může být úmyslně vyvoláno knězem, který nejprve přesvědčí jedince, že ho potřebuje, a následně své učení vydává za lék. „*O knězi*: Ovšem přináší s sebou masti a balzám: ale musí nejprve zranit, aby mohl být lékařem: při tišení bolesti, kterou rána působí, zároveň ránu otvírá – v tom se totiž vyzná především ten čaroděj a krotitel dravců, v jehož dosahu vše zdravé nutně onemocní a vše nemocné nutně zkrotne.“⁵⁰

Panského člověka a nadčlověka považuje Nietzsche za jedince, kteří přetékají životem. Tato expanze však není možná u člověka krotkého, což je důvod, proč Nietzsche nazývá kněze krotitelem dravců, který škodí životu a vlastnostem, jež Nietzsche identifikuje jako kladné, přínosné a hodné pěstění. „Křesťanství chce zvládnout dravce. Jeho prostředkem je učinit jej nemocným – oslabení je křesťanský recept na zkrocení, na ‚civilizaci‘.“⁵¹ Nemoc tedy Nietzsche má za neoddělitelnou část křesťanství. To ji potřebuje, aby mohlo ničit vůli k životu v člověku; člověk víře postupně podléhá a stává se stále méně samostatným a schopným vlastních, na křesťanství nezávislých, rozhodnutí. „Věřící nepatří sobě, může být jen prostředkem, musí být spotřebován, potřebuje někoho, kdo ho spotřebojuje.“⁵²

Křesťanství 2000 let nestvořilo nového boha. Nietzsche ho pro tuto neměnnost (vycházející z myšlenky, že mnohé panteony se po čase obměňovaly) označuje vlastním výrazem jako monotono-teismus.⁵³ Buddhismus považuje těž za nihilistický, ale realističtější. Ve své době se domníval, že buddhismus má víc vyznavačů než křesťanství,

---

⁴⁹ NIETZSCHE, F. Antikrist. Olomouc : Votobia, 2001, s. 11.

⁵⁰ NIETZSCHE, F. Genealogie morálky. Praha : AURORA, 2002, s. 104.

⁵¹ NIETZSCHE, F. Antikrist. Olomouc : Votobia, 2001, s. 32, 33.

⁵² tamtéž, s. 86.

⁵³ tamtéž, s. 28.

což byl ale zřejmě jen obecně rozšířený omyl.⁵⁴ U Nietzscheho lze najít i určité sympatie k islámu, které zřejmě vyvěraly z islámského protikřesťanského postoje a schopnosti myslitelů v muslimských kulturách postavit se jinak k antickému odkazu, než jak to udělalo křesťanství.⁵⁵ Obojí považuje i nadále za nihilistická náboženství, nicméně se domnívá, že naše civilizace přijetím křesťanství zvolila tu nejhorší variantu. Na opačné straně vidí Nietzsche polyteismus. Vnímá ho jako dnes již neviděné umění tvořit bohy, své vlastní ideály, a z nich pak odvozovat svoji morálku. Ať už člověk takto vymyslel jakékoliv hodnoty, vždy mohl ve starověku všude vidět jejich pluralitu. Bohové, ač vzájemně soupeřili, nebyli zároveň popřením jeden druhého. Byla zde i předznamenána svoboda a mnohost lidského ducha s jeho tvořivou silou bez jakýchkoliv trvalých horizontů.⁵⁶ „Tady si člověk poprvé dopřál individuálnost, tady poprvé ctil práva individuí. Vynalézání bohů, heroů a nadlidí všeho druhu jakož i pololidí nebo podlidí, trpaslíků, víl, kentaurů, satyrů, démonů a d'áblů bylo nedocenitelnou přípravou k ospravedlňování egoismu a suverenity jednotlivce: svobodu, kterou člověk dopřával jednomu bohu vůči ostatním, poskytl nakonec sám sobě vůči zákonům, mravům a sousedům.“⁵⁷

Monoteismus narozdíl od polyteismu vede k ustrnutí, postupné ztrátě tvořivosti a k negativním postojům vůči projevům života. „Křesťanské jest nenávidět ducha, hrdost, odvahu, svobodu, svobodomyslnost ducha. Křesťanské jest nenávidět smysly, radosti smyslů, radost vůbec...“⁵⁸ S tímto postojem se hodlal Nietzsche tvrdě vypořádat. „Nedá se nic dělat: je třeba vzít pocity oddanosti, oběti pro bližní, celou tu morálku sebeodříkání nemilosrdně na paškál a

---

⁵⁴ NIETZSCHE, F. Antikrist. Olomouc : Votobia, 2001, s. 112.

⁵⁵ tamtéž, s. 116.

⁵⁶ NIETZSCHE, F. Radostná věda. Praha : Československý spisovatel, 1992, s. 133.

⁵⁷ tamtéž, s. 132.

⁵⁸ NIETZSCHE, F. Antikrist. Olomouc : Votobia, 2001, s. 32.

předvést před soud...⁵⁹ Křesťanství hraje jistě významnou roli, pokud se jedná o ideové systémy, které Nietzsche napadá. Hlavní údery ale směřují až za tento systém, a to do jakýchkoliv snah o hledání příčin mimo tento svět. Nietzsche se v tomto kontextu zmiňuje o své první hře, kdy ve 13 letech označil Boha za původce všeho zla, ale později mu došlo, že hledal na špatném místě. „Naštěstí jsem se včas naučil oddělovat teologický předsudek od předsudku morálního a nehledal jsem už původ zla za světem.“⁶⁰ Absolutně pojímanou morálku Nietzsche odmítá a naopak chce jednotlivé morální hodnoty zkoumat a propracovávat s ohledem na jejich historický vývoj. „...je zapotřebí kritiky morálních hodnot, musí být teď prozkoumána hodnota těchto hodnot samých – a k tomu je nutno znát podmínky a okolnosti, z nichž tyto hodnoty vyrostly, za nichž se vyvíjely a posouvaly (morálka jako důsledek, jako symptom, jako maska, jako pokrytectví, jako nemoc, jako nedorozumění: ale též morálka jako příčina, jako lék, jako povzbuzení, jako zábrana, jako jed): takové znalosti dosud neexistovaly, dokonce po nich ani nikdo netoužil.“⁶¹ Z veškerých důsledků křesťanského jednání Nietzsche vyvozuje, že křesťanství je náboženstvím smrti. „Život končí, kde království boží začíná.“⁶² Křesťanský pohled na svět bere jako vůli k zániku, jejíž hlavní náplní je očernění tohoto světa, odtržení člověka od něj a jeho následná orientace na neprokazatelné zásvětí. „Nenávidění světa, proklínání afektů, bázeň z krásy a ze smyslnosti, zásvětí, vyrobené, aby tento vezdejší svět mohl být tím lépe očerňován, a v podstatě neznamenají víc než touhu po nicotě, po konci, po odpočinku, po ‚šabatu šabatů‘, k tomu bezpodmínečná vůle křesťanství neuznává nic než hodnoty morální – to vše mi vždy bylo nejnemožnější a ze všech nejpříšernější formou vůle k zániku, alespoň znamením nejhlubší nemoci, mdloby,

---

⁵⁹ NIETZSCHE, F. Mimo dobro a zlo. Praha : Aurora, 1996, s. 40.

⁶⁰ NIETZSCHE, F. Genealogie morálky. Praha : AURORA, 2002, s. 9.

⁶¹ tamtéž, s. 12.

⁶² NIETZSCHE, F. Tak pravil Friedrich Nietzsche. Olomouc : Votobia, 2001, s. 28.

rozmrzelosti, vyčerpání, životního ochuzení – neboť před morálkou (zvláště křesťanskou, tj. bezpodmínečnou) je život nezbytně, neustále a nevyhnutelně v nepravu, protože život sám v sobě je cos bytostně nemorálního – před morálkou posléze život, drcen závažím pohrdání a věčného záporu, nezbytně je pocíťován za věc, která nestojí za to, aby byla požadována, aby vůbec byla.⁶³ O povinnostech a morálce se vždy mluví v hávu bezpodmínečnosti. Ten jediný zajistí, že si jeho kazatelé mohou být na sto procent jisti sami sebou. „Jelikož chtějí, aby se jim bezpodmínečně důvěřovalo, potřebují nejprve bezpodmínečně důvěřovat sami sobě, na základě nějakého posledního, nepochybného a o sobě vznešeného příkázání, za jehož služebníky a nástroje by se rádi prohlásili a vydávali.“⁶⁴ Proti kněžské mentalitě Nietzsche radikálně vystupuje a označuje kněze za „požírače bifteků“⁶⁵, kteří svou vlastní moc označují za vůli boží. Zvláštní je ale jeho pohled na Krista. Nietzsche se domnívá, že se nám dochoval silně zkreslený a byl to až Pavel, kdo dal dnešnímu křesťanství podobu, kterou má, a celé křesťanství od něj dále je jen nedorozumění a iluze.⁶⁶

Nietzsche zcela odmítal i jakoukoliv křesťanskou reformaci. „Zde být lékařem, zde být neúprosným, zde pracovat nožem – to patří k nám, toť náš způsob lásky k člověku, tím jsme my filosofové, my Hyperborejci.“⁶⁷ Byl naprosto nekompromisní a není pochyb o jeho názoru na ni. „Luther, tento zlý osud v podobě mnicha, obnovil církev a, což je tisíckrát horší, křesťanství, v okamžiku, kdy podlehl! ... Luther, nemožný mnich, jenž z důvodů své ‚nemožnosti‘ udeřil na církev a – tudíž – ji obnovil.“⁶⁸ V souvislosti s reformací, která byla

---

⁶³ NIETZSCHE, F. Zrození tragédie. Praha : Vyšehrad, 2008, s. 16.

⁶⁴ NIETZSCHE, F. Radostná věda. Praha : Československý spisovatel, 1992, s. 38.

⁶⁵ NIETZSCHE, F. Antikrist. Olomouc : Votobia, 2001, s. 40.

⁶⁶ tamtéž, s. 119.

⁶⁷ tamtéž, s. 15. Poznámka z vysvětlivek v knize: „Hyperborejci – podle řecké mytologie vzdálený národ žijící mimo známý svět (,za severním větrem‘), v rajském kraji, uctívající Apollona.“

⁶⁸ NIETZSCHE, F. Ecce homo. Olomouc : J. W. Hill, 2001, s. 99.

velkou známkou nesouhlasu s mnohými křesťanskými praktikami, i postupné ustupování od trestů smrti a tortury, se může zdát, že křesťanství se v průběhu doby stalo civilizovanějším. Nietzsche to ale nepovažuje za vyšší civilizovanost křesťanů, nýbrž pouze za větší bezmoc. „Nikoliv jejich láska k lidem, nýbrž bezmoc jejich lásky k lidem brání dnes křesťanům nás – upalovat.“⁶⁹

V souvislosti s morálkou Nietzsche rozebírá i pojem trestu. Ten původně neměl účel v nápravě viníka, ale v libém pocitu pro trestajícího. V genealogii poukazuje, že trestající se tak mohli chvíli podílet na panské morálce a odměnou či odškodněním jim byl pocit libosti. Dokládá příkladem v Egyptě, kde mohl věřitel s ohledem na výši dluhu uřezat kus těla i dlužníkově mrtvole.⁷⁰ Nietzsche se však ptá, v jakém smyslu může být pro člověka přínosné, když vlastní vztek či pocit nespravedlnosti vůči sobě vykoupí bolestí cizí bytosti. „Zeptejme se ještě jednou. ‚V jakém smyslu může být bolest vyrovnáním dluhu?‘ V tom, že člověk pocítuje blaho, působí-li bolest.“⁷¹ Člověk je zde tedy ukázán jako tvor, který je z novodobého hlediska silně nemorální. „Krutost patří k nejstarším radostem lidských slavností.“⁷² Pojmy morálnosti a amorality se v průběhu lidských epoch silně proměňovaly v návaznosti na konkrétní tradice, kdy někdo vyzkoušel, že se něco dá řešit určitými způsoby, a ty se postupně staly obecně přijímanou normou. A čím déle se toto jako norma drží, tím více se jeví jako pravdivější a správnější. Určité jednání je považováno za rozumné a i nesouhlas s ním či polemika o něm se jeví jako nerozumná. V tradičních věcech se tedy skrývá určitá past. „Všechny věci, které žijí dlouho, nasáknou postupně natolik

---

⁶⁹ NIETZSCHE, F. Mimo dobro a zlo. Praha : Aurora, 1996, s. 72.

⁷⁰ NIETZSCHE, F. Genealogie morálky. Praha : AURORA, 2002, s. 47.

⁷¹ tamtéž, s. 48.

⁷² NIETZSCHE, F. Ranní červánky. Praha : AURORA, 2004, s. 21.

rozumem, až přestane být pravděpodobné, že by měly původ v nerozumu.⁷³

Nietzsche požaduje zproblematizování morálky i přijetí mnohých ostrakizovaných pojmů a práci s nimi. „Nikdo tedy dosud nezkoumal hodnotu onoho nejslavnějšího léku, nazývaného morálkou: k tomu je na prvním místě třeba, aby tato hodnota byla už jednou – zproblematizována.“⁷⁴ Záporné stránky života by neměly být nahlíženy jako nutnost, které je třeba se vyhnout, ale měly by být přijímány, prožívány a vnímány i z širších hledisek a kontrastů. Zároveň je třeba si i uvědomit zranitelnost všech pojmů, které mohou být činem jednotlivce jak povzneseny, tak poškozeny. „Celkem: nejlepší věci byly hanobeny, poněvadž slaboši nebo nestřídmí vepří vrhali na ně špatné světlo: nejlepší lidé zůstávali skrytí a často ani sami sebe nepoznávali.“⁷⁵ Je zapotřebí přestat na vše klást břímě viny a též hodnotit neustále vše absolutisticky. Například egoismus jenom jako špatný a soucit jenom jako dobrý. Celou morálku a pohled na ni je třeba přehodnotit a začít ji chápat relativně. Očištěním některých „špatných“ vlastností a celkovou změnou jejich posuzování je třeba začít. Nietzsche se domnívá, že toto přehodnocení povede nejenom ke změnám náhledů naprosto na vše, ale i k pozitivním změnám v lidské mentalitě. „Jakmile se člověk už nepovažuje za zlého, přestává zlým být.“⁷⁶

---

⁷³ NIETZSCHE, F. Ranní červánky. Praha : AURORA, 2004, s. 13.

⁷⁴ NIETZSCHE, F. Radostná věda. Praha : Československý spisovatel, 1992, s. 208.

⁷⁵ NIETZSCHE, F. Tak pravil Friedrich Nietzsche. Olomouc : Votobia, 2001, s. 133.

⁷⁶ NIETZSCHE, F. Ranní červánky. Praha : AURORA, 2004, s. 100.

III. Nové přehodnocení hodnot

„Přehodnocení hodnot je bořením základů, na nichž stály jistoty etablovaného mínění.“⁷⁷ Velké množství lidí žije v automaticky přijímaném vlastním světě, jehož hodnoty neproblematizuje. Nietzsche nabádal tyto hodnoty problematizovat a tedy i bořit zpochybněním jejich základů. K tomu je ale třeba lidi vést – tedy vychovávat. Ačkoliv má Nietzscheho filosofie široký vliv, nedá se říct, že by jakožto výchovná možnost byla za dobu své existence nějak aktivně uplatňována. Přesto už sama její existence a známost mezi lidmi je jistou formou výchovy, protože už tím vyvolává podněty. „Nietzscheho působení ve výchově je tedy přinejmenším dvojí: přímé, jak působil ve svých textech, a nepřímé reakcemi, které vyvolával. Jeho úvahy o výchově jsou spíše hledáním a posuzováním kontextů a předpokladů možné výchovy: ukazuje celek kultury jako výchovu určený a výchovu určující zřetel lidské existence.“⁷⁸

S tím přichází jak mnoho otázek o původu různých hodnot, tak i otázka vzdělání a možností vedení člověka. S relativizací hodnot se objevuje i otázka pravdy a lži. „Vystoupil před námi problém hodnoty pravdy. Nebo jsme to byli my, kdo vystoupil před problém?“⁷⁹ Nietzsche zpochybňuje snahy nalézt univerzální pravdu, objevit ji, přinést ji ostatním, kteří se pak s námi shodnou. Hledání pravdy, která by zde byla pro každého, považuje za nepřiznaný smysl všech dogmatických snah.⁸⁰ „Musíme se zbavit špatného vkusu, jenž nás vede k tomu, že bychom se chtěli shodovat s mnohými.“⁸¹ Děláním rozdílů mezi pravdou a iluzí považuje Nietzsche za předsudek. „Ano, co nás vůbec nutí k domněnce, že existuje zásadní protiklad mezi

---

⁷⁷ PRÁZNÝ, A. *Výchova jako přehodnocování hodnot*. Pardubice : Univerzita Pardubice, 2007, s. 11.
⁷⁸ tamtéž, s. 15.

⁷⁹ NIETZSCHE, F. *Mimo dobro a zlo*. Praha : Aurora, 1996, s. 9.

⁸⁰ tamtéž, s. 47.

⁸¹ tamtéž, s. 47.

„pravdivým“ a „nepravdivým“?⁸² Pravdu a iluzi tedy Nietzsche považuje za stejně hodnotné, přičemž je vždy třeba brát zřetel na konkrétní situaci. „Není to nic než morální předsudek, že pravda je cennější než zdání (...) život by vůbec neexistoval, kdyby nespočíval na perspektivních odhadech a zdánlivostech.“⁸³

Jednou z obecně přijímaných možností dokazování pravdy a lži je logika. Ta dle Nietzscheho vznikla ze svého protikladu, tedy z nelogiky.⁸⁴ Člověk, aby přežil, musel stejně vnímat, co stejné není. „Také aby vznikl pojem substance, jenž je pro logiku nepostradatelný, byť mu v nejpřísnějším slova smyslu nic skutečného neodpovídá, - nesměla být po dlouhou dobu viděna, pociťována proměnlivost věcí: bytosti nevidící přesně měly výhodu před těmi, co vidí věci v ‚toku‘.“⁸⁵ Nietzsche je přesvědčen, že schopnost generalizovat, a svým způsobem tedy lhat o skutečnosti, byla důležitá pro lidstvo v dobách, kdy mu hrozilo mnohem více smrti z okolí než dnes. Zde hledá Nietzsche i původ vědomí. Vidí ho ve slabosti člověka jako druhu, který potřeboval mít vědomí, aby našel sobě rovné a přežil. Vědomí ale věci zjednodušuje. S veškerým uvědomováním je spojen zásadní úpadek, faleš, zpovrchnění a generalizace.⁸⁶

I k vášním Nietzsche zaujímá nestandardní postoj. Zatímco vášně jsou obecně hodnoceny převážně negativně, Nietzsche k nim má veskrze pozitivní vztah. Všechny mají podobu, kdy zničí člověka, kterým zmítají, ale též podobu kultivovanou, jemnější, oduševnělou. Té se však nedá dosáhnout kastrací⁸⁷ a snahou bojovat proti vášním samotným. „Avšak sahati na kořeny vášní znamená sahati na kořeny

---

⁸² NIETZSCHE, F. Mimo dobro a zlo. Praha : Aurora, 1996, s. 41.

⁸³ tamtéž, s. 41.

⁸⁴ NIETZSCHE, F. Radostná věda. Praha : Československý spisovatel, 1992, s. 115.

⁸⁵ tamtéž, s. 116.

⁸⁶ tamtéž, s. 220.

⁸⁷ NIETZSCHE, F. Tak pravil Friedrich Nietzsche. Olomouc : Votobia, 2001, s. 26.

života: praxe církve je nepřátelská životu...“⁸⁸ Cílem poměru ke chtíčům je tedy nalezení určité zdravé míry v nich. K tomu je třeba vůle, kázně a disciplíny. Toho se ale mnohým lidem nedostává, a tak bojují proti vášním chirurgicky ve snaze je úplně vyříznout ze života namísto jejich kultivace.⁸⁹ Kultivovat lze mnohé. Smyslnost se produševněním stane láskou, nepřátelství zase produševníme, když si uvědomíme hodnotu nepřátel pro nás samotné. „Nietzsche se stále přimlouvá za vědomé a odpovědné ovládnání instinktů. Žádá jejich kultivaci, a nikoliv jejich paušální útisk.“⁹⁰ Zastává-li se tedy Nietzsche vášní, není jeho cílem prosadit zhrubnutí rysů. Pouze chce přiznat veškerým lidským instinktům a vlastnostem jejich místo. Pokud budeme něco vytěšňovat, nikdy se nenaučíme to ovládnout a kultivovat.

Přehodnocení hodnot se týká i vědy. Rozdíl mezi ní a filosofií vidí Nietzsche v tom, že filosofie poukazuje na to velké, zatímco věda zkoumá vše a vše chce poznat. Současným vychovatelem je učenec topící se v nepřeborném množství faktů a hypotéz, které není schopen pojmut z širšího hlediska.⁹¹ Věda je tedy zaměřena na naprosto vše, zatímco filosofie si vybírá a tím člověka pozvedá nad obyčejnou každodenní zvědavost. I v ní však Nietzsche nachází absolutizující snahy a cosi z oné křesťanské mentality, kterou se tolik snaží odkrývat. „In wiefern die absolute Wissenschaftlichkeit noch Etwas von christenthum an sich trägt, eine Verkleidung ist.“⁹² Jedna z více kritizovaných věd je historie. Nietzsche však nenapadá jen ji samotnou, ale i přístup lidí k vědě, kdy stejně neproblematicky vnímají její závěry jako vnímali dříve závěry duchovních. „...v tomto

---

⁸⁸ tamtéž, s. 26.

⁸⁹ PRÁZNÝ, A. Výchova jako přehodnocování hodnot. Pardubice : Univerzita Pardubice, 2007, s. 102.

⁹⁰ tamtéž, s. 102.

⁹¹ KOUBA, P. Nietzsche. Praha : Oikymenh, 2006, s. 17.

⁹² NIETZSCHE, F. Sämtliche Werke: Nachlass 1884 -1885. Berlin : de Gruyter, 1995, s. 37. „V kolébce absolutní vědy je stále něco z křesťanství zamaskováno, obal (převlek).“

smyslu žijeme stále ještě ve středověku, historie je stále ještě zakuklená theologie: podobně úcta v jaké nevědecký laik chová vědeckou kastu, je jen zděděná úcta ke kléru.⁹³ Nietzsche naprosto odmítá empirické vnímání historie. Obraz, který nám historik předkládá, bude vždy ovlivněn jeho vlastním názorem a pohledem na svět. Něco tak rozsáhlého a složitého jako historie ani nelze vykládat nezjednodušeně. „I od historika se tedy požaduje takové umělecké zření a naprostá pohrouženost do věci: je však pověrou, že obraz, který takto naladěnému člověku věci ukazují, zračí jejich empirickou podstatu.“⁹⁴

Nietzsche přikládá velký význam i přehodnocení hodnot v politice a to pro současnost i budoucnost. „Doba malé politiky pominula: již příští století přinese boj o vládu nad Zemí – nutnost velké politiky.“⁹⁵ S tím je do určité míry propojena i jeho kritika socialismu, který v té době postupně získával moc, často se opíraje o vědecké poznatky. „...všude se teď blouzní, dokonce pod maskou vědy, o budoucích stavech společnosti, které už nebudou mít ‚vykořisťovatelský charakter‘.“⁹⁶ Onen svět (v případě komunistů výsledná utopická společnost) slouží ke špinění tohoto světa. Svoji avizovanou dokonalostí a nepřítomností zla má tvořit lepší protiklad světa reálného. Snahy o různé socialistické systémy Nietzsche tvrdě napadá a vidí v nich znaky velkého společenského úpadku. „V historii společnosti existuje bod chorobné křehkosti a přecitlivělosti, kde se společnost ujímá dokonce i svého škůdce, *zločince*, a to ve vší vážnosti a počestnosti.“⁹⁷ Nietzsche vystupuje i proti rovnosti a jakýmkoliv rovnostářským snahám, které jsou hlavně v oněch socialistických myšlenkách obsaženy. „Nerovnost práv teprve

---

⁹³ NIETZSCHE, F. Nečasové úvahy. Praha : Oikoymenh, 2005, s. 124.

⁹⁴ tamtéž, s. 111.

⁹⁵ NIETZSCHE, F. Mimo dobro a zlo. Praha : Aurora, 1996, s. 112.

⁹⁶ tamtéž, s. 169.

⁹⁷ NIETZSCHE, F. Mimo dobro a zlo. Praha : Aurora, 1996, s. 98.

podmínkou, aby vůbec práva byla.⁹⁸ Zrovnoprávňováním něčeho se nám může lehce stát, že to ztratí své hranice, které dávaly dané věci unikátnost, zvláštnost, nepromíšenost. V Nietzscheho díle se občas objevuje pojem „čandala“⁹⁹, který je křížencem, nejnižší kastou v indickém systému. Nietzsche se staví proti křížení, a to jak ve smyslu emancipačním, tak například i rasovém¹⁰⁰. Takové dle něj vede právě k onomu čandalství, chorobnému křížení nesouvisejících mentalit, atd. Nerovnost je pro něj naprosto přirozeným stavem věcí. „Vykořisťování“ nepatří ke společnosti zkažené nebo nedokonalé a primitivní: patří k podstatě všeho živého jako základní organická funkce, je následkem vlastní vůle k moci, která je právě vůlí života.¹⁰¹ Opakem snah stavět společnost až metafyzicky na vrchol (socialismus, komunismus) je aristokratismus. Tím není myšlenka vlády šlechty, ale těch skutečně nejlepších, vznešených jedinců. „...ještě více k přihlouplým pseudofilosofům a horlitelům pro bratrství, kteří si říkají socialisté a chtějí ‚svobodnou společnost‘, ve skutečnosti však zcela s nimi všemi zajednou v základním a instinktivním nepřátelství vůči každé jiné formě společnosti, než je forma *autonomního* stáda...“¹⁰² Opakem této stádnosti je uměřenost, schopnost přijetí role každé jednotlivosti a snaha o kultivaci.

I v otázkách výchovy Nietzsche odmítá tradiční pojetí a problematizuje ji. Pojem výchovy není situován pouze do institucí, které by byly zřízeny za účelem řešení této problematiky. „Jde o úsilí subjektu, který je sám sobě zároveň pedagogickým objektem. Výchova tu spíš souvisí se sebevýchovou než s kolektivním vyučováním v institucích.“¹⁰³ Nietzsche si uvědomuje neméně

---

⁹⁸ NIETZSCHE, F. Antikrist. Olomouc : Votobia, 2001, s. 94.

⁹⁹ tamtéž, s. 113.

¹⁰⁰ NIETZSCHE, F. Mimo dobro a zlo. Praha : Aurora, 1996, s. 178.

¹⁰¹ tamtéž, s. 169.

¹⁰² tamtéž, s. 99.

¹⁰³ PRÁZNÝ, A. Výchova jako přehodnocování hodnot. Pardubice : Univerzita Pardubice, 2007, s. 92.

důležitou roli okolního prostředí a též roli utrpení. Tlak na člověka slouží k jeho růstu. Snaha odstraňovat utrpení (v absolutním slova smyslu) je tedy špatná. Největší lidé nejčastěji vyrostli v nejtvrděších podmínkách. S otázkou výchovy je pevně spjaté celé přehodnocení hodnot, ke kterému Nietzsche vyzýval. Mluví hodně o možnosti vést lidi správným směrem, ne však ke konečnému metafyzickému cíli. Aby mohlo tedy dojít k přehodnocení hodnot, musí dojít i k přehodnocení vzdělání a celkového lidského pohledu na život. Výchovu v našem věku považuje Nietzsche za naprosto zcestnou. Veškeré vzdělání a kultura by měly vést ke kultivaci člověka i společnosti, a to takovým směrem, aby bylo možno rození „vyšších lidí“. „Je to základní myšlenka kultury, která před každého z nás staví jediný úkol: napomáhat zrození filosofa, umělce a světce v nás i mimo nás a pracovat tak na završení přírody.“¹⁰⁴ Člověk nesmí sebe sama brát jako nějaký cíl. „Co velkého na člověku jest, že je mostem, a nikoli účelem...“¹⁰⁵ Možnosti výchovy jedince jsou však otázkou. Nietzsche do velké míry pracuje s dědičností vlastností a dispozic k určitým vlastnostem. Pěstování vyššího typu člověka tedy není otázkou jedné reformy školství, ale práce mnoha generací. Například protivnost, křivou závistivost a bezohlednou hašteřivost považuje Nietzsche za jedny z hlavních znaků lůzy. Současná výchova a vzdělání však dle něj tyto špatné zděděnosti pouze překryje. „V našem velmi lidovém, chci říci luzovitém věku, *musí* být ‚výchova‘ a ‚vzdělání‘ bytostně uměním skrývat – klamat o původu, o dědictví lůzy v těle i duši.“¹⁰⁶ „Není vůbec možné, aby člověk *neměl* v těle vlastností a záliby svých rodičů a dávných předků: ať si proti tomu zdání říká cokoli. Právě toto je problém rasy. Pokud víme cosi o rodičích, můžeme usuzovat na dítě...“¹⁰⁷

---

¹⁰⁴ NIETZSCHE, F. Nečasové úvahy. Praha : Oikoymenth, 2005, s. 187.

¹⁰⁵ NIETZSCHE, F. Tak pravil Zarathustra. Olomouc : Votobia, 1995, s. 11.

¹⁰⁶ NIETZSCHE, F. Mimo dobro a zlo. Praha : Aurora, 1996, s. 178.

¹⁰⁷ tamtéž, s. 178.

Výchovou jedince tedy není myšlena pouze jakási cílená drezura. Jedná se o kultivaci v nejširším slova smyslu. Filosofie přitom hraje stěžejní roli. „Filosofie je pro vzdělání nepostradatelná, protože včleňuje vědění do umělecké koncepce světa a tím ho zušlechťuje.“¹⁰⁸ Nietzsche bral výchovu do hloubky a příkládal významy i na první pohled naprosto banálním věcem. Veškerá nálada, maličkosti, poloha těla, to vše působí na naše jednání. Za velmi důležitý výchovný element pak považoval hudbu. Hudba je schopná člověka hluboce ovlivnit, a to nejen slovy v hudbě znějícími, ale i melodiemi navozujícími různé nálady. „Neboť návyk na určité zvuky zasahuje hluboko do charakteru: – člověka záhy napadají slova a obraty a konečně i myšlenky, které se právě k tomuto zvuku hodí.“¹⁰⁹ Hudba je typickým příkladem Nietzscheho vnímání světa. Vidí ho jako propojený celek, ze kterého nic nelze odstranit, protože vše potřebuje své protiklady, a co víc, vše má své protiklady v sobě již obsaženy. Odstranění určitých prvků tak, jak to chce například křesťanství, není možné. Kdyby bylo, zničilo by to život, který ve svém základu není a nemůže být založený na absolutistických myšlenkách, kalkulujiících s pojmy jako je ryzí dobro, atd. Kdo ale nahlédne tuto pravou podstatu věcí, může si připadat, že ztratil určitou půdu pod nohama, kterou víra v absolutno poskytuje. Život se tak danému jedinci může zprotivit. To Nietzsche nepřijímal a jako příklad opět uváděl Řeky, pro které hrůznost života nebyla důvodem k jeho odmítnutí.¹¹⁰ Nelze odstranit utrpení či svět nějak opravit. Důležitý je okamžik. Protože právě v něm je člověk živý. To vše ale neznamená, že by Nietzsche pracoval jenom s čistou realitou a odmítal by nějak rozum, abstrakci, atd.

---

¹⁰⁸ NIETZSCHE, F. O pravdě a lži ve smyslu nikoliv morálním. Praha : Oikoymenh, 2007, s. 34.

¹⁰⁹ NIETZSCHE, F. Radostná věda. Praha : Československý spisovatel, 1992, s. 108.

¹¹⁰ KOUBA, P. Nietzsche. Praha : Oikoymenh, 2006, s. 20.

Například krásu snu nepovažoval jen za útěchu, ale za skutečnou protiváhu bolesti.¹¹¹

Kultivace se týká i tělesnosti. Nietzsche často řecký pohled na tělo a jeho zušlechťování zmiňuje. Z tohoto směru se dají hodnotit i jeho výzvy k návratu k přírodě. Ten však není myšlen ve smyslu návratu k barbarství, ale k hrdému, bojovnému, živelnému charakteru člověka, který je sepytý s přírodou ve smyslu přirozenějšího smýšlení a jednání. Tato přirozená vůle k životu je základním helénským pudem. Opakem je rovnost, kterou Nietzsche považuje za ten nejhorší jed a konec spravedlnosti.¹¹²

Ke kultivaci těla i duše je nutná správná výživa. „V racionální výživě vidí Nietzsche posun k rozvoji lidstva. Výchozím bodem je mu jedinec, který pochopil otázku výživy jako otázku vzdělání.“¹¹³ V souvislosti s výživou Nietzsche zmiňuje i askezi, alkohol a syfilis jako další metly evropské civilizace. Askeze ale hraje u Nietzscheho i pozitivní roli. Záleží na její formě. Askeze jako schopnost sebeovládnutí, usměrňování energie, atd. je přínosem, nikoliv však askeze vnímaná jako pokání, sebeútlak a sebetrýzeň. Výživou není myšlena jen konzumace jídla, ale celkový příjem všeho, tedy i duchovní a duševní krmě. „Jeho Zarathustra upozorňuje, že špatná duchovní výživa je rozšířena zvláště mezi intelektuály. Ti pak skrze nevhodnou a falešně připravenou výuku kazí hodně svých žáků.“¹¹⁴ Tehdejší stav výchovy považuje Nietzsche za tragický, a to z důvodu totální absence kvalitních vychovatelů. Vychovatelé působí jako pouzí zaměstnanci předávající to, co mají předávat dle osnov, ne však to, co by skutečně měli předávat. Toto však není kritika osnov samotných,

---

¹¹¹ tamtéž, s. 19.

¹¹² NIETZSCHE, F. Tak pravil Friedrich Nietzsche. Olomouc : Votobia, 2001, s. 77.

¹¹³ PRÁZNÝ, A. Výchova jako přehodnocování hodnot. Pardubice : Univerzita Pardubice, 2007, s. 115.

¹¹⁴ tamtéž, s. 115.

ale vychovatelů. Oni sami musí mít k životu a svému poslání takový přístup, aby výchovně působili. „Vychovatel má neustále hodnotit svou dobu, její mravy a cíle – ač sám v nich ponořen, má je též přesahovat, a tím naplňuje Nietzscheův výchovný ideál, stává se genealogem hodnot.“¹¹⁵

Možnost dobré výchovy je podmíněna existencí dobrého vychovatele. „Vychovatel by měl být podle Nietzscheho filosofem, který chovance povede k tělesně-duševní disciplíně, jejímž cílem bude vznešenost.“¹¹⁶ Rozšíření takových vzorů a jejich uchycení mezi lidmi je však otázkou právě oné výchovy, čímž vzniká bludný kruh, protože chybí vychovatelé, kteří by vychovali vychovatele k vychovávání dalších chovanců. Člověk by v takové situaci měl být schopný hlavně sebevýchovy a sebekultivace, s čímž je spojeno mnoho problémů. Například zjištění, zda to, co jedinec přijímá, je skutečně kvalitní a není to kvalitní třeba jen zdáním.

Nietzschemu též vadí spěch doby a totální povrchnost ve vzdělávání. Hlavní otázkou je budoucí povolání mladého člověka a vše se jí podřizuje. Nietzsche nesní o světě, který vychovává jen filosofové. Vzdělání má ale poskytovat i něco vyššího než jen uspěchanou přípravu na budoucí monotónní práci. „Je třeba učit se divati, je třeba učit se myslet, je třeba učit se mluvit a psát: cílem všech třech je vznešená kultura.“¹¹⁷ Díváním má Nietzsche na mysli schopnost trpělivosti a hodnocení daného jevu z co nejvíce stran, a to s klidem a rozvahou. Tedy schopnost ovládnout reakci a nehodnotit ihned. Myšlením není míněna jakákoliv činnost spojená s vědomou mozkovou aktivitou. Myslet se člověk musí umět naučit a je k tomu třeba techniky, logiky, postupů. Naprostý nedostatek myšlení a snahy

---

¹¹⁵ tamtéž, s. 72.

¹¹⁶ PRÁZNÝ, A. Výchova jako přehodnocování hodnot. Pardubice : Univerzita Pardubice, 2007, s. 91.

¹¹⁷ NIETZSCHE, F. Tak pravil Friedrich Nietzsche. Olomouc : Votobia, 2001, s. 46.

o změnu tohoto stavu bere Nietzsche jako jeden z příkladných znaků úpadku kultury. Schopnost psát vychází z obou předchozích a též je určitým mistrovstvím, kterému je nutné se učit. Je třeba ale i ozdravení fyzického. Nietzsche vidí souvislosti mezi fyzickým a duševním stavem a má za to, že harmonicky má být dobře vyživováno obojí.

Přehodnocení hodnot se týká i filosofie. „Vážně, existují dobré důvody k naději, že veškeré dogmatizování ve filosofii, ať se tvářilo jakkoli slavnostně, definitivně a nevývratně, bylo asi jen ušlechtilou dětinskostí a začátečnictvím...“¹¹⁸ Vycházení ze špatných základů nemůže vést k dobrému výsledku. Správné přehodnocení hodnot je tedy krok, kterým je nutno začít. „Když ve své pozdní filosofii hovoří o nutnosti přehodnocení všech hodnot, je na tom podezření, že mnohé, ne-li všechny hodnoty naší řecko-křesťanské tradice nejsou výrazem našich skutečných potřeb. Řídíme-li se tedy jimi, nepodporujeme své pravé zájmy, nýbrž je spíše brzdíme a potlačujeme.“¹¹⁹ Správné hodnocení je tedy výchozím bodem k možnosti správného žití.¹²⁰

„Nietzschova potřeba prožít všechna hodnocení minulosti a právě tak jejich protiklad, formulovat protiklady svých fundamentálních mínění a vzdorovat svým přirozeným sklonům, zkrátka celé jeho neúnavné snažení o přehodnocení všech hodnot neústí tudíž ani v obecné řešení, ani ve skepsi: staví nás před nutnost vlastního hodnocení jako rozumějícího bytí ve světě.“¹²¹ Moderní vzdělávání Nietzsche vnímal jako nepřijatelnou absolutizaci vědění, která se popřením dionýské části stává utopií, jež neslouží skutečnému vědění a popírá prvek tvořivosti. Ten nevzniká z rozumu, ale z opojení.

---

¹¹⁸ NIETZSCHE, F. Mimo dobro a zlo. Praha : Aurora, 1996, s. 7.

¹¹⁹ NIETZSCHE, F. Tak pravil Zarathustra. Olomouc : Votobia, 1995. str. 344. Citováno z doslovu Jörga Salaquarda

¹²⁰ KOUBA, P. Nietzsche. Praha : Oikoymenh, 2006, s. 232.

¹²¹ KOUBA, P. Nietzsche. Praha : Oikoymenh, 2006, s. 232.

Rozdíl mezi apollinským a dionýským živlem hraje u Nietzscheho zásadní roli. Nejedná se však o protiklady, ale o dva vzájemně se doplňující prvky. Apollinský živel znázorňuje sen, zdání, klam a individuaci. Dionýský živel opojení, vůli, jednotu a utrpení.¹²² V prolnutí těchto dvou elementů spatřuje Nietzsche základ řeckého umění. Nedá se však říci, že by nějaký z těchto prvků stavěl nad ten druhý, jako je tomu například u křesťanství, kde Bůh je stavěn nad Satana. Pokud Nietzsche podporuje více dionýský prvek, dělá to proto, že je ho v tehdejší křesťanstvím prodchnuté společnosti podstatně méně než prvku apollinského a lidská živelnost je vnímána jako cosi negativního. Oba tyto prvky se vzájemně doplňují a o žádném z nich se nedá říci, že by byl buďto jenom dobrý nebo jenom špatný. Odstranění jakéhokoliv negativa vede k poškození pozitiva. Oba proudy Nietzsche znázorňuje v souvislosti s uměleckou tvorbou a tragédií.¹²³

---

¹²² tamtéž, s. 19.

¹²³ tamtéž, s. 19.

IV. Zarathustra a jeho učení

„Můj způsob vábí tě, má slova,
mě v patách chtěl bys jít?
Jen sebe sleduj stále znova: -
Tak za mnou jdeš – jen chtít!“¹²⁴

Vlastní cesty jsou osamělé. „Ten totiž, kdo se ubírá po tak vlastních cestách, nepotkává nikoho: tak to už s vlastními cestami chodí. Nikdo mu nepřijde na pomoc: se vším, na co narazí, nebezpečím, náhodami, zlobami a nečasy, se musí vypořádat sám.“¹²⁵ Touto větou by se život Zarathustry dal charakterizovat. Tak pravil Zarathustra je kniha psaná jako příběh. Na začátku se Zarathustra deset let kochá svojí samotou a následně sestupuje zpět mezi lidi.¹²⁶ Těmi je však často zklamán, podobně jako byl Nietzsche často zklamán lidmi okolo sebe. „Ich bin keinem begabten Menschen begegnet, der mir nicht gesagt hätte, er habe das Gefühl der Pflicht verloren oder es nie besessen. Wer jetzt starken Willen hat - -“¹²⁷

V Zarathustrovi Nietzsche formuloval svůj vzor správného učitele. A co je cílem výchovy? Najít sebe sama. Pouze až sebe sama dokážeme najít, pak můžeme mít nějaký smysluplný poměr k ostatním. Jinak se nám lehce může stát, že to co nám samotným schází, budeme do ostatních vkládat nebo u nich hledat a náš poměr k nim tak bude o to méně poměrem k nim samotným, zato o to více náhražkou za nás. „Sebe neznáme, my poznávající, sami sobě jsme

---

¹²⁴ NIETZSCHE, F. Radostná věda. Praha : Československý spisovatel, 1992, s. 18.

¹²⁵ NIETZSCHE, F. Ranní červánky. Praha : AURORA, 2004, s. 7.

¹²⁶ NIETZSCHE, F. Tak pravil Zarathustra. Olomouc : Votobia, 1995, s. 7.

¹²⁷ NIETZSCHE, F. Sämtliche Werke: Nachlass 1884 -1885. Berlin : de Gruyter, 1995, s. 68. „Nepotkal jsem žádného nadaného člověka, který by mne nechal mluvit, neztratil cit pro povinnost nebo nebyl posedlý. Kdo teď silnou vůli má - -“

neznámí: a má to svůj důvod. Nikdy jsme sami sebe nehledali...“¹²⁸ Nietzsche poukazuje, že odmítání egoismu patří do dob, kdy člověk byl neustále ohrožen a zůstat sám pro něj bylo tou nejhorší noční můrou. Z toho se postupem času zformovala stádní morálka, která má být překonána. „Starší je radost ze stáda, než radost z já; a pokud dobré svědomí stádem se zve, říká jen špatné svědomí: já.“¹²⁹ Člověka Nietzsche představuje co nejvíce jako samostatného; samostatnost u něj všude podporuje. Poukazuje též, jak se dva druhy lidí v tomto bytostně liší od sebe. Člověk panský hledá samotu a individualitu a spojuje se jen výjimečně a člověk otrocký naopak vyhledává bezpečí stáda. Dle Nietzscheho dekadence tak moc vítězí, protože nemá protivníka. Tím protivníkem má být Zarathustra.¹³⁰

Zarathustra, ač velký samotář, si uvědomuje, jak moc potřebuje ostatní lidi. Má v nich totiž někoho, komu může sám sebe rozdávat. „Ty veliká hvězdo, čím by bylo tvé štěstí, kdybys neměla těch, kterým svítíš.“¹³¹ To plně odpovídá umělci a Nietzschevě ideálu filosofa, který nehledí na nic, ale pouze rozdává. „Pohled! Omrzela mne má moudrost, tak jako včelu med, když ho nasbírala příliš: třeba mi rukou, jež se natahují.“¹³² Umělec potřebuje být v kontaktu s lidmi, ale zároveň je pro něj důležitým prvkem i samota, do které může prchnout, aby nebyl nikým obtěžován. „Daleko trhu a slávy se děje vše velké: daleko trhu a slávy žili od nepaměti vynálezcové nových hodnot.“¹³³ Cíl tedy opět spočívá v nalezení správného poměru v závislosti na konkrétní situaci. Člověk může totiž být davem zničen. „Je jich bezpočtu těch malých a žalostných: a nejedné hrdé stavbě již plevel a krůpěje deště připravily pád.“¹³⁴

---

¹²⁸ NIETZSCHE, F. Genealogie morálky. Praha : AURORA, 2002, s. 7.
¹²⁹ NIETZSCHE, F. Tak pravil Zarathustra. Olomouc : Votobia, 1995, s. 52.
¹³⁰ NIETZSCHE, F. Ecce homo. Olomouc : J. W. Hill, 2001, s. 94.
¹³¹ NIETZSCHE, F. Tak pravil Zarathustra. Olomouc : Votobia, 1995, s. 7.
¹³² tamtéž, s. 7.
¹³³ NIETZSCHE, F. Tak pravil Zarathustra. Olomouc : Votobia, 1995, s. 46.
¹³⁴ tamtéž, s. 46.

Základními Zarathustrovými cíli jsou hlásání smrti Boha (starých absolutistických ideálů) a příchodu nadčlověka. „Nejstarostlivější se dnes ptají. ‚Jak lze člověka zachovati?‘ Zarathustra však, jediný a prvý se ptá: ‚Jak lze člověka překonati?‘“¹³⁵ Vyššího člověka však musíme nechat přijít skrz sebe samotné a směřovat k němu vlastními aktivitami. „Teď vám káži, abyste mne ztratili a sebe našli; a teprve, až mne všichni zapřete, navrátím se vám.“¹³⁶ Člověk tedy musí příchod vyššího člověka způsobit sám, skrz sebevýchovu a úpravu svých životních cílů tak, aby odpovídaly tomuto cíli. „Hlásám vám nadčlověka. Člověk je cosi, co má být překonáno. Co jste vykonali, aby byl překonán?“¹³⁷

Zarathustra je i zvěstovatelem věčného návratu téhož. „Meine Freunde, ich bin der Lehrer der ewigen Wiederkunft. Das ist: ich lehre, dass alle Dinge ewig wiederkehren und ihr selber mit...“¹³⁸ Tato idea Nietzscheovy filosofie vzbuzuje dodnes mnoho otázek. Věčný návrat je víra v jakýsi cyklický čas. Víra, že vše se bude znovu a znovu opakovat přesně tak, jak se událo. V radostné vědě tuto problematiku Nietzsche ukazuje na příkladu reakce člověka na příchod démona, který by mu oznámil, že život, který teď žil, bude muset žít ještě nespočetněkrát a stále dokola bez jediné změny.¹³⁹ Nietzsche tak poukazuje na dvě možné reakce, které by člověk mohl mít. Buď by to byla reakce silně negativní, doslova až zoufalá, nebo by naopak člověk reagoval s velikou radostí. Nietzsche souhlasem s tímto démonem vyjadřuje touhu po životě a jasné přítakání životu.

---

¹³⁵ tamtéž, s. 264.

¹³⁶ NIETZSCHE, F. *Ecce homo*. Olomouc : J. W. Hill, 2001, s. 12.

¹³⁷ NIETZSCHE, F. *Tak pravil Zarathustra*. Olomouc : Votobia, 1995, s. 9.

¹³⁸ NIETZSCHE, F. *Sämtliche Werke: Nachlass 1884 -1885*. Berlin : de Gruyter, 1995, s. 10. „Mojí

přátelé, jsem učitelem věčného návratu. To je: učím, že všechny věci se věčně navracejí a vy sami s nimi...“

¹³⁹ NIETZSCHE, F. *Radostná věda*. Praha : Československý spisovatel, 1992, s. 201.

Touhu ho prožívat znova a znova a tak mu přiznat cenu.¹⁴⁰ Víra ve věčný život plyne z nejhlubší lásky k životu.

Zarathustra zkouší lidi různě přesvědčovat, ale oni ho odmítají. Uvědomuje si, že jeho úděl je zde mnohem složitější. „Tvořícího mají nejvíce v nenávisti: toho, kdo desky a staré hodnoty láme a zláme – toho jmenují zločincem.“¹⁴¹ Přesto však i nadále lidem zvěstuje.

U Zarathustry nejvíc vyvěrá na povrch otázka dobra a zla. Morálka totiž sebe samotnou vidí absolutně a jakákoliv pochybnost o morálce či dokonce nesouhlas s ní jsou brány jako amorální. „A kdo má údělem býti tvůrcem v dobru a zlu: věru ten zprvu má údělem býti ničitелеm a rozbíjetí hodnoty. Tak tedy nejvyšší zlo náleží k nejvyšší dobrotě. To je však dobrota tvůrčí.“¹⁴² Dobro a zlo se zde vyjevují jako dvě hodnoty, které se neustále doplňují a co více – jsou obsaženy společně. „Ale má se to s člověkem jako se stromem. Čím více chce do výše a jasu, tím silněji tíhnou jeho kořeny do země dolů, do temna, do hlubin – do zla.“¹⁴³

Člověk sám je u Nietzscheho v roli tvůrce i ničitele hodnot. „Změna hodnot – toť změna tvořících. Stále ničí, komu jest určeno býti tvůrcem.“¹⁴⁴ Tyto hodnoty přitom vkládá sám do všeho, na co se zaměří. „Teprve člověk vložil hodnot do věcí, aby se uchoval – teprve člověk stvořil věcem jejich smysl, lidský smysl.“¹⁴⁵ Věci samotné se tedy odhalují až ve chvíli, kdy do nich naši hodnotu vložíme; tím jim určujeme místo v naší vlastní hierarchii. „Teprve s tím, že odhalujeme cenu, povstává podstata...“¹⁴⁶

---

¹⁴⁰ NIETZSCHE, F. Radostná věda. Praha : Československý spisovatel, 1992, s. 201.

¹⁴¹ NIETZSCHE, F. Tak pravil Zarathustra. Olomouc : Votobia, 1995, s. 195.

¹⁴² tamtéž, s. 105.

¹⁴³ tamtéž, s. 36.

¹⁴⁴ tamtéž, s. 52.

¹⁴⁵ tamtéž, s. 52.

¹⁴⁶ NIETZSCHE, F. Tak pravil Zarathustra. Olomouc : Votobia, 1995, s. 52.

Ačkoliv Zarathustra hlásá co nejsamostatnějšího člověka, nehlásá egoismus ve významu vidění sebe sama jako dokonalé bytosti. Naopak jeho láska k sobě u něj vyvěrá z neustálé touhy po sebepřekonání. „Miluji toho, kdo tvořiti chce nad sebe samého a takto zaniká.“¹⁴⁷ Milování a nenávidění života jsou pro něj naprosto neoddělitelné a vzájemně se doplňující strany stejné mince. „Z hloubi duše miluji pouze život – a věru, nejvíce tehdy, kdy ho nenávidím.“¹⁴⁸ Sebeláska je tím intenzivnější, čím intenzivnější je i touha po vlastním zániku. Kdo sám sebe miluje, ten se chce i neustále překonávat, což znamená, že chce zničit to, čím je teď, a stvořit něco lepšího. „...sám sebe miluješ a proto sebou pohrdáš, jak jen milující pohrdají.“¹⁴⁹ Láska a smrt jsou dva neoddělitelné principy. „Vůle k lásce: to znamená i k smrti míti vůli.“¹⁵⁰ Milovat sám sebe znamená být k sobě tvrdý, přijímat výzvy života a čelit jim s radostí. Co je jednoduché, to je podezřelé. Život a bolest jsou neoddělitelné od sebe a bolesti se nemáme vyhýbat, ale máme ji přímo vyhledávat. „Man soll nicht bauen, wo es keine Zeit mehr ist.“¹⁵¹

Touha po sebepřekonání je člověku naprosto přirozená. Pokud však zůstane jen ona a není k ní radost ze života a touha po expanzi, stává se úpadkovým elementem. „Zaniknouti chce naše prapodstata a proto jste se jali opovrhovati tělem! Neboť nemáte již dosti sil, abyste tvořili nad sebe samy. A proto teď nevrážíte na život i na zemi. Nevědomá závist je v kusém pohledu vašeho opovrhování. Nejdte já vaší cestou, vy opovrhovatelé tělem! Vy mi nejste mosty k nadčlověku!“¹⁵² Toto puzení k zániku se však projevuje i v tragédii,

¹⁴⁷ tamtéž, s. 57.

¹⁴⁸ tamtéž, s. 98.

¹⁴⁹ tamtéž, s. 56.

¹⁵⁰ tamtéž, s. 111.

¹⁵¹ NIETZSCHE, F. *Sämtliche Werke: Nachlass 1884 -1885*. Berlin : de Gruyter, 1995, s. 156. „Muž nemá dobývat, jestliže to žádný čas nezabere.“

¹⁵² NIETZSCHE, F. *Tak pravil Zarathustra*. Olomouc : Votobia, 1995, s. 30.

kdy hrdina, vzor expandujícího života, zaniká. Je sám dokonale stráven svým jednáním. „Cítí, že hrdinovo jednání je oprávněno, a je přece ještě více povznesen, když toto jednání svého původce zničí.“¹⁵³ Zde se však tento pud neukazuje v negativním slova smyslu jako je tomu u jeho přeměny do úpadku, kdy zůstává vůle k zániku, ale chybí vůle žít.

Ne každý chce takto životu čelit. „Silnou lásku, hrdé smýšlení, cit sebe sama.“¹⁵⁴ Čím více práv se člověk vzdá, tím více klesá do průměru a stává se průměrným, stádním. S odstraňováním rozdílů jsou ničeny i pozitivní silné projevy vášni a rozumu. „Býti mimo sebe, to je přání všech slabých a se sebou nespokojených.“¹⁵⁵ Proto se objevují různé myšlenky o dobru či dokonce o absolutním dobru. Takové však Nietzscheho Zarathustra naprosto odmítá a varuje před nimi. „Křivé hodnoty a poblouzněná slova: to jsou pro smrtelníky nejstrašlivější obludy, v nichž dlouho spí a číhá záhuba.“¹⁵⁶ V různých absolutních ideách dobra, rovnostářství, atd. Zarathustra vidí pouze slabost a úpadek. „Lidé si nejsou rovni.“¹⁵⁷ Člověk toužící po takových hodnotách se je pak zpravidla snaží všude nacházet a prosazovat, a to i v minulosti, kterou tím falšuje. Lidé si však málokdy uvědomují, že tento člověk jedná jako individualita, ne jako zprostředkovatel empirického poznání. „Tak člověk minulost znovu spřádá a hatí, tak se projevuje jeho umělecké puzení – nikoli jako puzení k pravdě a spravedlnosti.“¹⁵⁸ V absolutizaci hodnot vidí Zarathustra nebezpečí a poukazuje, že jakékoliv hodnoty, ať už dobré či špatné, jsou všechny výmyslem člověka. „Věru lidé sami si dali všechno své dobro a zlo. Věru, neznali ho, nenašli ho, nespadlo na ně jako nebeský hlas.“¹⁵⁹

---

¹⁵³ NIETZSCHE, F. Zrození tragédie. Praha : Vyšehrad, 2008, s. 188.

¹⁵⁴ NIETZSCHE, F. Tak pravil Friedrich Nietzsche. Olomouc : Votobia, 2001, s. 89.

¹⁵⁵ tamtéž, s. 90.

¹⁵⁶ NIETZSCHE, F. Tak pravil Zarathustra. Olomouc : Votobia, 1995, s. 81.

¹⁵⁷ tamtéž, s. 90.

¹⁵⁸ NIETZSCHE, F. Nečasové úvahy. Praha : Oikoymenth, 2005, s. 111.

¹⁵⁹ NIETZSCHE, F. Tak pravil Zarathustra. Olomouc : Votobia, 1995, s. 52.

Samotná podstata života není nijak absolutní a rozhodně ne „od přírody dobrá“. „Das Leben selber ist ein Gegensatz zur ‚Wahrheit‘ und zur ‚Güte‘ – ego.“¹⁶⁰ Různé absolutistické i neabsolutistické ideje nás ovlivňují mnohem více než si můžeme myslet. „Kdybych zde tímto stromem svými rukama chtěl zatřásti, nesvedl bych toho. Vítr však jehož nezříme, jej trápí a ohýbá, kamkoliv chce. Nezřené ruce nás nejhůře ohýbají a trápí.“¹⁶¹

---

¹⁶⁰ NIETZSCHE, F. *Sämtliche Werke: Nachlass 1884 -1885*. Berlin : de Gruyter, 1995, s. 37. „Život sám je antitezí pravdy a dobrosti.“

¹⁶¹ NIETZSCHE, F. *Tak pravil Zarathustra*. Olomouc : Votobia, 1995, s. 36.

V. Idea nadčlověka a vůle k moci

„Nadčlověk je smysl země. Vaše vůle necht' dí: ‚nadčlověk budiž smysl země!‘“¹⁶² Pro Nietzscheho Zarathustru je člověk pouze mezičlánkem. Není konečným výsledkem a jeho osudem je být překonán.¹⁶³ Sám sebe tedy musí neustále překračovat a nebrat se jako cíl, ale jako most k cíli. „Lidstvo má ustavičně usilovat o to, aby se z něj rodili velcí jedinci – to a nic jiného je jeho úkolem.“¹⁶⁴ Opakem toho je úpadek a neschopnost tvorby a expanze života ze sebe samého. Jakási nevole k moci. „Další totiž – nedovedou tvořiti: jsou vždy počátkem konce...“¹⁶⁵ Kdo však je takový, stává se šířitelem ideálu opačného, protože svůj život sleduje z pohledu tohoto ideálu. „Kdo nechce vidět na člověku to, co je v něm vysoké, pátrá tím bedlivěji po tom, co je v něm nízké a povrchní – a prozrazuje tím sám sebe.“¹⁶⁶ Jedinec ztrácí zájem o sebe a poměřuje tak i okolí, zatímco vznešený člověk má k sobě úctu.

V průběhu let byla vůle k moci představena různými způsoby. „Podle Heideggera, který byl ve 30 letech našeho století jedním z prvních, kdo brali Nietzscheho jako filosofa vážně, označoval Nietzsche výrazem vůle k moci podstatu (essentia) světa. Heidegger proto Nietzscheho chápal jako posledního velkého představitele západní metafyziky. Naproti tomu pozdější interpreti, jako první W. Müller-Lauter, právem upozorňovali na to, že Nietzscheovy rozborů směřovaly právě k destrukci každé poslední metafyzické danosti.“¹⁶⁷ Problematika vůle k moci je složitý princip, který nelze přesně definovat a zařadit. I v něm se totiž projevuje mnohost možných

---

¹⁶² NIETZSCHE, F. Tak pravil Zarathustra. Olomouc : Votobia, 1995, s. 10.

¹⁶³ tamtéž, s. 264.

¹⁶⁴ NIETZSCHE, F. Nečasové úvahy. Praha : Oikoymenh, 2005, s. 188.

¹⁶⁵ NIETZSCHE, F. Tak pravil Zarathustra. Olomouc : Votobia, 1995, s. 195.

¹⁶⁶ NIETZSCHE, F. Mimo dobro a zlo. Praha : Aurora, 1996, s. 185.

¹⁶⁷ NIETZSCHE, F. Tak pravil Zarathustra. Olomouc : Votobia, 1995, s. 348. Citováno z doslovu Jörga Salaquarda

situací, které člověka potkávají. Nejedná se o žádný konkrétní postup. V časech jednoty může vůle k moci být snahou přidat více mnohosti, v časech mnohosti snahou o jednotu. Vůle k moci tedy není jen synonymem pro hrubou a primitivní sílu. Je určitou schopností vyrovnávat se s životní situací, ať už je jakákoliv. „Projev slabosti není tedy jen neschopnost dostatečný odpor klást, nýbrž i neschopnost dostatečný odpor připustit.“¹⁶⁸ Není to ale návod, jak konkrétní situace řešit. Na to už každý musí přijít sám, ale i tak postup bude neustále odlišný, protože každá situace je unikátní a neopakovatelná. Vůle k moci je schopnost přijmout mnoho podnětů a přesto situaci zvládat. Neschopnost „jednat jinak“ a překračovat momentální stav a neschopnost se obrátit sám proti sobě je jednáním z pozice slabosti. „Z hlediska moci je tedy obecným určením síly *schopnost jiného*.“¹⁶⁹

Je více možností, jak se nějaký lepší jedinec může objevit. Jednou z nich je prudká změna událostí. „Zemětřesení zjevuje nové prameny. Při zemětřesení starých národů vyvěrají nové prameny.“¹⁷⁰ Nietzsche zároveň poukazuje, že takoví lepší lidé nejsou příznivci staré morálky, ale naopak tvoří svoji vlastní a z hlediska staré morálky jsou tedy zlí. „Lidstvu zatím pomohli nejvíce kupředu duchové vskutku silní a zlí, vždy znovu podněcovali usínající vášně – každá spořádaná společnost vášně ukolébává – vždy znovu probouzeli smysl po soupeření, rozpory, rozkoš z nového, nevyzkoušeného, nutili lidi stavět mínění proti mínění, vzory proti vzorům.“¹⁷¹ Takoví to dělali zbraněmi, změnami hranic v nejširším etickém i územním slova smyslu, překopáváním morálky, zaváděním vlastních pravidel. „Co některá doba pociťuje jako zlo, je obvykle nečasovým dozníváním toho, co bylo kdysi pociťováno jako dobro – atavismus staršího

---

¹⁶⁸ KOUBA, P. Nietzsche. Praha : Oikoymenth, 2006, s. 240.

¹⁶⁹ tamtéž, s. 243.

¹⁷⁰ NIETZSCHE, F. Tak pravil Zarathustra. Olomouc : Votobia, 1995, s. 194.

¹⁷¹ NIETZSCHE, F. Radostná věda. Praha : Československý spisovatel, 1992, s. 37.

ideálu.¹⁷² Nové je vždy zlé, protože chce dobývat, měnit, zatímco morálka vždy sama sebe nahlíží z hlediska dobra, za jehož inkarnaci se považuje. „Das Wahre ist niemals wahrscheinlich.“¹⁷³ Nietzsche poukazuje na to, že spousta dnešní dobroty má v sobě kořeny krutosti a že se záměnou vzniku a účelu věci se lze setkat prakticky všude. „Ale všechny účely, všechny užitečnosti jsou jen známkami toho, že nějaká vůle k moci ovládla cosi méně mocného a dokázala tomu vtisknout smysl určité funkce.“¹⁷⁴

Nejsilnější zkouškou charakteru je schopnost nepodlehnout lákání dobra a nenechat se zničit jeho svůdností. Dobro v tomto pojetí je bráno jako rafinovaná neřest. Jako vůli k moci pojímá Nietzsche celý svět. „Svět je dle Nietzscheovy teze konstituován vzájemností a soupeřením mnoha vůlí k moci.“¹⁷⁵ I člověk je jen vůlí k moci. Svět je živý. Neustále se mění a tím sám sebe tvoří i zaniká v určitém věčném návratu. „These: všechno dobro je bývalé podmaněné zlo.“¹⁷⁶ Toto vzájemné soupeření vede k neustálým obměnám v morálkách a mentalitách a tedy i v obměnách vnímání dobrého a zlého. „S každým růstem do výše a velikosti roste člověk také do hloubky a hrůzy – jedno nemáme chtít bez druhého – nebo spíše: čím důkladněji chceme jedno, tím důkladněji dosahujeme právě druhého.“¹⁷⁷ Součástí velikosti je i hrůznost. Aby se člověk mohl měnit a rozvíjet se, musí tedy umět být zlý.

„Dobří lidé jsou v každé době ti, kdo zaorávají staré myšlenky do hloubky a získávají z nich plody, oráči ducha. Ale každá půda se

---

¹⁷² NIETZSCHE, F. Mimo dobro a zlo. Praha : Aurora, 1996, s. 78.

¹⁷³ NIETZSCHE, F. Sämtliche Werke: Nachlass 1884 -1885. Berlin : de Gruyter, 1995, s. 30. „Pravda není nikdy zřejmá.“

¹⁷⁴ NIETZSCHE, F. Genealogie morálky. Praha : AURORA, 2002, s. 59.

¹⁷⁵ NIETZSCHE, F. Tak pravil Zarathustra. Olomouc : Votobia, 1995. str. 348. Citováno z doslovu Jörga Salaquarda

¹⁷⁶ tamtéž, s. 117.

¹⁷⁷ tamtéž, s. 118.

nakonec vyčerpá a vždy znovu musí přijít rádlo zla.“¹⁷⁸ Nejvyšší člověk je tedy zákonodárcem budoucnosti. Takový typ lidí je ale velmi vzácný a věci a události okolo nevnímají jako něco, čemu mají sloužit, ale něco, co slouží jim a je jim prostředkem k vlastní tvorbě. Takový typ musí umět hodnotit vše možné, chápat cizí pohledy, přesto neztratit svůj vlastní. Nesmí se stát rozpolceným. Musí být flexibilní, ale tvrdý zároveň. Velký typ člověka je zároveň velká vzácnost, ke které jsme ale určeni směřovat. „Ne lidstvo, nýbrž nadčlověk je cílem.“¹⁷⁹ Nietzsche se domnívá, že takový jedinec bude pravděpodobně vznikat ve tvrdých podmínkách. Velký člověk ale nemusí pod tlakem vzniknout vždy. Tlak může člověka i zlomit. Nezlomený člověk je ale silnější než jiní a umí rozprostírat svou vůli a nevěnuje pozornost malichernostem. Nemá strach před cizími názory, nezastavuje se, nebojí se, je tvrdý. Jako příklad Nietzsche vyzdvihuje všemožné velikány, kteří nebrali svůj život tak trdnomyslně vážně jako obyčejný člověk. „Často šli do hrobu s ironií - vždyť co se na nich dalo pohřbít?“¹⁸⁰

---

¹⁷⁸ NIETZSCHE, F. Radostná věda. Praha : Československý spisovatel, 1992, s. 37.

¹⁷⁹ NIETZSCHE, F. Tak pravil Friedrich Nietzsche. Olomouc : Votobia, 2001, s. 108.

¹⁸⁰ NIETZSCHE, F. My filologové. Praha : Oikoymenh, 2005, s. 26.

ZÁVĚR

Nietzsche se soustředil na možnosti přehodnocení všech hodnot tehdejší evropské civilizace a sám si uvědomoval, že jakožto zpochybňovatel zakořeněné morálky bude pro většinu lidí představovat toho „zlého“. K tomu značně přispívala i jeho odvaha stát si za svými myšlenkami a nebát se vyjadřovat nesouhlas či opovržení. „Patří i k mé ctižádosti, abych byl uznáván za někoho, kdo Němci opovrhne par excellence.“¹⁸¹ K často převážně negativnímu obrazu jeho osobnosti hlavně v pozdější době přispěly i snahy propojovat jeho myšlenky s politickými ideologiemi, a to jak ze strany jeho sestry¹⁸², tak i různých pozdějších myslitelů.¹⁸³

Způsob, jakým chtěl Nietzsche přehodnocovat hodnoty a ukazovat tak člověku novou cestu, vycházel ze zkoumání a problematizování veškerých absolutních metafyzických ideálů. Těmi byla společnost prodchnuta a o ně se také opíraly její morální soudy. Nietzsche ale ukázal, že tyto ideály (např. dobro, zlo, pravda, různé morální hodnoty) nejsou ani zdaleka tak přesvědčivé, jak se obecně myslelo. S tím ale vyvstává mnoho otázek, protože se zpochybněním základů všech hodnot je zároveň zpochybněno a vystaveno otázkám všeho druhu i jakékoliv jednání, rozvažování a celá lidská historie. Nietzscheho odpovědí však není systém, který by byl opět postaven na absolutních základech. Nietzsche načrtává cesty, kterými se lidstvo může ubírat, aby samo sebe překonalo a splnilo tak úkol, který mu přikládal – být mostem k nadčlověku.

---

¹⁸¹ NIETZSCHE, F. *Ecce homo*. Olomouc : J. W. Hill, 2001, s. 101.

¹⁸² NIETZSCHE, F. *Tak pravil Zarathustra*. Olomouc : Votobia, 1995, s. 341. Citováno z doslovu Jörga Salaquarda

¹⁸³ NIETZSCHE, F. *Tak pravil Zarathustra*. Olomouc : Votobia, 1995, s. 335. Citováno z doslovu Jörga Salaquarda

Bibliografie

Primární literatura:

- NIETZSCHE, F. Zrození tragédie. Praha : Československý spisovatel, 1992. ISBN 978-80-7021-920-1.
- NIETZSCHE, F. Tak pravil Zarathustra. Olomouc : Votobia, 1995. ISBN 80-85885-79-4
- NIETZSCHE, F. Nečasové úvahy. Praha : Oikoymenh, 2005. ISBN 80-7298-134-X
- NIETZSCHE, F. Ecce homo. Olomouc : J. W. Hill, 2001. ISBN 80-86427-13-7
- NIETZSCHE, F. My filologové. Praha : Oikoymenh, 2005. ISBN 80-7298-126-9
- NIETZSCHE, F. Ranní červánky. Praha : AURORA, 2004. ISBN 80-7299-077-2
- NIETZSCHE, F. Genealogie morálky. Praha : AURORA, 2002. ISBN 80-7299-048-9
- NIETZSCHE, F. Mimo dobro a zlo. Praha : Aurora, 1996. ISBN 80-85974-12-6
- NIETZSCHE, F. Tak pravil Friedrich Nietzsche. Olomouc : Votobia, 2001. ISBN 80-7198-473-6
- NIETZSCHE, F. O pravdě a lži ve smyslu nikoliv morálním. Praha : Oikoymenh, 2007. ISBN 978-80-7298-281-3
- NIETZSCHE, F. Antikrist. Olomouc : Votobia, 2001. ISBN 80-7198-481-7
- NIETZSCHE, F. Filosofie v tragickém období Řeků. Olomouc : Votobia, 1994. ISBN 80-85619-44-X
- NIETZSCHE, F. Radostná věda. Praha : Československý spisovatel, 1992. ISBN 80-202-0376-1

Sekundární literatura:

- NIETZSCHE, F. Sämtliche Werke: Nachlass 1884 -1885. Berlin : de Gruyter, 1995. ISBN 3-110-16599-6
- KOUBA, P. Nietzsche. Praha : Oikoymenh, 2006. ISBN 80-7298-191-9
- PRÁZNÝ, A. Výchova jako přehodnocování hodnot. Pardubice : Univerzita Pardubice, 2007. ISBN 978-80-7194-990-9